

Metodologia i recursos en la correcció i l'assessorament

Laia Castanyer

Assessora lingüística de l'OCAL

Núria Roma

Correctora de l'OCAL

1. Introducció

El propòsit d'aquesta ponència és, tal com el títol de la sessió apunta, comentar els recursos i la metodologia emprats en l'anàlisi de la terminologia en els àmbits que ens són propis: el de la correcció i l'assessorament lingüístics.

Així, doncs, en primer lloc, farem una breu introducció teòrica al camp de la terminologia: una introducció bàsica, no gaire aprofundida, però totalment necessària per a ubicar la nostra situació respecte d'aquesta àrea i per a palesar la vinculació entre l'activitat correctora i assessora i la terminologia.

També presentarem què és l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics i les tasques que hi duem a terme, i veurem quina relació tenim amb la terminologia en la feina de cada dia.

A continuació, analitzarem les possibles situacions de partida dels problemes terminològics amb què ens trobem; és a dir, comentarem la tipologia de dubtes terminològics que ens poden ser plantejats com a correctors i assessors.

Tot seguit, revisarem alguns dels passos que hem de seguir per a fer un tractament fonamentat de la terminologia que ens porti a acceptar o refusar un terme determinat. No pretenem, en cap cas, fer una anàlisi exhaustiva de materials ni establir una relació interminable de passos. El que pretenem en aquest punt és, d'una banda, comentar alguns dels recursos més habituals de què ens servim a l'hora d'avaluar la terminologia, i, de l'altra, donar una possible pauta metodològica referida al tractament de termes d'especialitat, i, per fer-ho, ens ajudarem d'exemples reals amb què

ens hem trobat en el nostre treball diari i d'altres d'extrets de diferents obres terminològiques, que ens serviran per a il·lustrar les explicacions.

Després, analitzarem la situació a la qual hem arribat de resultes de l'aplicació dels materials i el procediment esmentats.

I acabarem comentant el contingut i el funcionament del Portal de Dades Lingüístiques, una eina que ens ofereix l'Institut d'Estudis Catalans, la qual també ens pot ser útil en la resolució de qüestions relacionades amb la terminologia.

2. Breu apunt teòric

Un abordament teòric de la terminologia ha de començar, lògicament, per la definició del concepte *terminologia*. De fet, abans de res, hauríem de fer notar que aquest mot pot tenir almenys dos usos clarament diferenciats. El mateix diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans recull dues accepcions per a aquest article. Segons la primera, la *terminologia* és l'«estudi de les nocions pròpies de les llengües d'especialitat i de llurs denominacions», és a dir, una disciplina o, com a mínim, un àmbit teòric; i segons la segona accepció, aquesta denominació també es pot referir al «conjunt de termes propis d'un àmbit d'especialitat».

En aquesta anàlisi que presentem, ens referirem en la major part dels casos a aquest últim sentit al·ludit; és a dir, a la concepció de *terminologia* com un conjunt de termes; això sí, intentant de precisar una mica més aquesta definició. Partint d'aquesta percepció, volem fer notar que tot sovint sentim parlar de *terminologia*: d'un diccionari que conté molta *terminologia*, d'un recull de *terminologia* sobre un camp temàtic concret..., però ben poques vegades es parla directament de què s'entén per *terminologia*, i se'n fixen clarament els límits.

Certament, *a priori*, és molt difícil de delimitar a què fa referència exactament aquest concepte. Teòricament, i de manera molt general, podríem considerar que *terminologia* és el conjunt d'unitats que tenen unes característiques concretes des dels punts de vista lingüístic, cognitiu i comunicatiu, que les diferencien d'altres unitats, aquestes últimes, evidentment, no terminològiques. A grans trets, podríem dir que, lingüísticament, un *terme* és una unitat lèxica; cognitivament, un *terme* té un significat concret, fixat i reconegut, i, comunicativament, un *terme*, el trobem en un discurs especialitzat. Així, doncs, i segons aquesta breu pinzellada teòrica, convenim que la noció de *terminologia* queda delimitada per la consideració que és *terminologia* el conjunt d'unitats lèxiques amb un significat concret que trobem en un discurs especialitzat.

En aquest sentit, i si estirem una mica més el fil, podríem dir que la terminologia permet a una llengua donar compte d'una realitat especialitzada. I és precisament això el que vincula la tasca de la correcció i l'assessorament a la terminologia: la llengua se serveix de terminologia per a expressar conceptes especialitzats, i nosaltres, en la correcció d'obres especialitzades o en l'assessorament de persones que treballen en àrees especialitzades, entrem en contacte amb aquestes unitats; unes unitats que no sempre són fàcils de valorar i de tractar, i que sovint requereixen una anàlisi exhaustiva precisament pel fet de tractar-se d'unitats especialitzades, i, per tant, amb poca tradició o poca documentació al darrere que les avalin i que en garanteixin l'adequació.

El concepte de *terminologia* ha anat evolucionant al llarg del temps paral·lelament a l'evolució de la societat, cada vegada més abocada a les noves tecnologies, i, alhora, més àvida de fer-nos partícips d'aquest nou coneixement científic. La ciència i la tècnica han evolucionat d'una manera vertiginosa durant les últimes dècades. I no tan sols això: també podríem dir que s'han «socialitzat», de manera que hi ha molts termes d'aquestes àrees que han passat a formar part de la nostra vida quotidiana. Un exemple que ho demostra, potser l'exemple més paradigmàtic, podria ser el de la informàtica, que ens ha fet familiaritzar, en pocs anys i sense que nosaltres mateixos ens n'adonéssim, amb xarxes, arxius, fitxers, antivirus, programaris, ratolins, enllaços, webs, etc.

És per això que si podem considerar que anteriorment la terminologia era competència exclusiva de l'àmbit científic i tècnic, en la mesura que eren els científics qui en regulaven l'establiment i el control, ja no podríem fer aquesta mateixa afirmació en la situació actual. Amb el temps, el concepte de *terminologia* s'ha ampliat i el seu abast ha arribat més enllà de l'àmbit purament científic. Han aparegut necessitats socials relacionades amb la ciència que han propiciat que la terminologia hagi transcendit els àmbits especialitzats, i que han fet possible que, actualment, es pugui afirmar que la gestió de la terminologia correspon a l'àmbit científic (que n'és el productor originari), però també a tots els àmbits que la difonen: a planificadors, dinamitzadors, mitjans de comunicació i, de retruc, també a correctors i assessors. La terminologia, doncs, entesa en aquest cas com a anàlisi d'alguna qüestió terminològica, ha passat a englobar tots els professionals que d'una manera o d'una altra col·laboren en la difusió d'un tema especialitzat concret, o, almenys, que estan en contacte amb alguna fase d'aquest procés de difusió. I és en aquesta ampliació de la noció de *terminologia* on neix la relació entre aquesta disciplina i l'àmbit de la correcció i l'assessorament: una relació que no és sempre fàcil, i sovint presenta situacions difícils de tractar i de resoldre.

3. La terminologia i l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics

L'OCAL, l'Oficina de Correcció i Assessorament Lingüístics de l'Institut d'Estudis Catalans, s'estructura en dues àrees de treball principals: la correcció de textos, de la qual s'ocupa el Servei de Correcció Lingüística, i l'assessorament, que porta a terme el Servei d'Assessorament Lingüístic. A banda, aquesta Oficina s'ocupa també de mantenir una base de dades terminològica, anomenada TERMIÉC, que recull els neologismes terminològics que apareixen en algunes publicacions de l'Institut, i de la qual ja parlarem més àmpliament quan fem referència als recursos lingüístics.

De manera general, podem dir que en el Servei de Correcció Lingüística, i més concretament en l'àrea de correcció editorial, ens ocupem de corregir i preparar per a la impremta les publicacions que edita l'Institut.

En el Servei d'Assessorament, atensem consultes dels serveis lingüístics institucionals i universitaris (de la Secretaria de Política Lingüística, dels centres de normalització lingüística i dels serveis lingüístics d'universitats dels Països Catalans, entre d'altres). També atensem consultes de persones relacionades amb el sector de l'ensenyament, de professionals de la llengua, de mitjans de comunicació, d'institucions diverses (com ara ajuntaments, diputacions, departaments de la Generalitat, col·legis professionals, etc.) i, en alguns casos, de particulars. El que fem en aquesta àrea, doncs, és resoldre les consultes que arriben, vehiculant-les, en els casos en què sigui necessari, a les oficines de la Secció Filològica (Oficina d'Onomàstica, Oficina de Gramàtica i Oficines Lexicogràfiques).

De les obres que corregim a l'OCAL, la major part són obres que contenen terminologia. Cal relacionar amb aquest fet l'especificitat de les fonts que generen aquestes obres: les cinc seccions de l'Institut (Secció Històrico-Arqueològica, Secció de Ciències Biològiques, Secció de Ciències i Tecnologia, Secció Filològica i Secció de Filosofia i Ciències Socials), així com també les vint-i-sis societats filials i algun òrgan intern de l'IEC. Per tant, en la nostra tasca diària de correcció, hem de treballar amb terminologia i resoldre els dubtes d'aquest tipus que se'ns plantegin.

En el cas de l'assessorament, el grup emissor de les consultes que arriben a aquest servei és més ampli (ja ho hem dit, des de serveis lingüístics institucionals fins a particulars). Això fa que les consultes rebudes afectin diversos aspectes de la llengua catalana: poden ser consultes de lèxic general, de fraseologia, d'ortografia, de morfosintaxi, de fonètica o de sociolingüística, entre moltes d'altres. Tanmateix, cal remarcar que una gran part són consultes sobre algun problema terminològic. En

aquest cas, doncs, el contacte amb la recerca terminològica amb la finalitat de trobar una solució a la qüestió plantejada també és molt habitual.

4. Metodologia

Pel que fa pròpiament a la metodologia, hem de començar dient que el procés que descriurem a continuació, a grans trets, és el que seguim quan ens trobem amb un problema terminològic: després de delimitar el problema, tasca que no sempre és fàcil, i de concretar-lo de manera clara i concisa, fem una recerca de tota la informació que se'n pot recopilar i en sintetitzem els resultats obtinguts. Un cop arribats a aquest punt, analitzem tots aquests materials i prenem una decisió (que pot ser provisional) o bé trasludem la consulta a un servei específicament terminològic, perquè ens orientin i ens aportin un element més a tenir en compte a l'hora de prendre una determinació.

4.1. *El problema terminològic*

Tal com ja hem dit, tot i que la nostra tasca és corregir i assessorar lingüísticament i no pas fer terminologia, molt sovint hem de resoldre consultes que tracten de qüestions terminològiques o corregir textos especialitzats farcits de termes.

En aquests casos, el primer que cal fer és definir quin és exactament el problema terminològic que se'ns presenta i que ens fa actuar com a terminòlegs.

En la correcció, en la major part de casos el problema terminològic consisteix en l'anàlisi d'un terme que trobem dins una seqüència concreta. La situació de partida és, doncs, un text amb un terme del qual s'han de valorar qüestions com ara si és normatiu, si està ben format, si és el terme escaient pel context i d'altres que tractarem més endavant.

En el cas de les consultes que afecten la terminologia, el problema ens sol ser plantejat per un professional de la llengua, és a dir, traductors, correctors, redactors o professors, entre d'altres. En aquesta situació, l'usuari planteja el problema terminològic en forma de consulta, i nosaltres, des de l'àrea d'assessorament, passem a fer-nos-en càrrec.

Una vegada concretat el problema terminològic, cal analitzar el contingut de la consulta, que molt sovint no inclou totes les dades necessàries per a fer una anàlisi

del problema: cal situar de manera precisa la consulta del terme en el camp temàtic a què pertany i la subàrea concreta dins d'aquest camp; cal precisar el context lingüístic en què apareix; cal identificar-ne la llengua de procedència; cal determinar-ne la categoria gramatical; cal aclarir, tant com sigui possible, el concepte que representa una denominació..., i així fins a poder recopilar tota la informació que ens pot ajudar a analitzar el problema terminològic del consultant.

Si fem una classificació de les qüestions que arriben al Servei d'Assessorament Lingüístic, la majoria solen abastar un sol concepte i demanen un terme: a partir d'una caracterització conceptual o d'una denominació en una altra llengua es vol saber quina és la denominació catalana.

Per exemplificar això que diem, podríem esmentar consultes com aquestes:

Com se'n diu, en català, de la cinta d'acer laminat o de material sintètic que es fa servir per a subjectar embalatges?

Com se n'ha de dir, en català, de l'*iron hoop*?

Aquestes dues preguntes afecten, des d'un punt de vista diferent —en el primer cas a partir d'una definició, i en el segon, d'una locució en anglès—, un mateix terme: el *fleix*.

Un altre cas és quan la consulta parteix d'un terme: el consultant treballa amb textos d'especialitat i es troba amb un terme del qual desconeix el significat. Si continuem amb l'exemple anterior, la consulta seria la següent:

Què és o bé a què fa referència el terme català *fleix*?

Ara bé, en moltes ocasions, el problema terminològic que és objecte de la consulta inclou diversos aspectes del terme: la situació normativa, la categoria gramatical, les equivalències en altres llengües, el camp d'especialitat en què es fa servir i l'àmbit geogràfic en què s'usa, entre d'altres.

Així trobem consultes com ara:

Ha estat normalitzat el terme *chili*?

S'ha acceptat l'adjectiu *viral* com a sinònim de *víric*?

Si parlem d'una malaltia que es manifesta de manera intensa, puc fer servir l'adjectiu *severa*? O n'he de dir *greu*?

Com podem observar, les consultes poden demanar-nos senzillament un terme o un significat o bé poden incloure altres aspectes que les fan més complexes. Per aquest motiu, tal com ja hem dit, el que cal fer a l'hora d'iniciar la recerca és precisar quin és el problema terminològic, quina informació tenim i quina és la finalitat de la consulta.

4.2. *La recerca*

Els passos que exposem a continuació volen ser una guia molt general de les fonts de recerca d'informació que ens poden ser d'utilitat en la nostra feina en el procés de resolució d'un problema terminològic. De cap manera no volem establir una estratègia universal per a afrontar tots els casos de consulta i tots els dubtes que se'ns poden plantejar a l'hora de corregir, ja que cada cas pot requerir un procés de treball específic.

Així, doncs, el que proposem són una sèrie de punts que cal tenir en compte a l'hora de prendre una decisió per a resoldre un problema de l'àmbit de la terminologia. En primer lloc, cal veure quina informació podem obtenir dels diccionaris, tant generals com especialitzats, tant monolingües com bilingües o plurilingües, tant estructurats onomasiològicament (ordenats per conceptes) com semasiològicament (ordenats alfabèticament), tant normatius com descriptius. També cal no oblidar les bases de dades, que són una de les fonts més importants de consulta, ni els vocabularis i lèxics temàtics.

En segon lloc, cal tenir en compte l'opinió dels especialistes, perquè són precisament ells qui fan servir habitualment la terminologia com a mitjà d'expressió i de comunicació entre professionals; per a ells la terminologia representa l'organització conceptual d'una especialitat. Per tant, cal tenir molt present la seva opinió, perquè ens poden ajudar a comprendre nous conceptes especialitzats i alhora ens poden ajudar a avaluar propostes terminològiques en funció de criteris d'economia, de precisió i d'adequació.

Finalment, hauríem de revisar tots els criteris de creació i manlleu de termes que ens poguessin ser d'utilitat. En aquest sentit, en l'apartat corresponent, esmentarem algunes de les característiques bàsiques del català a l'hora de formar noves paraules, tant si pertanyen al lèxic general com a l'especialitzat.

4.2.1. Recerca als diccionaris, a les bases de dades terminològiques i als lèxics i vocabularis temàtics

El primer pas que s'ha de fer en l'anàlisi d'una unitat terminològica dubtosa o desconeguda és comprovar si apareix documentada en alguna obra normativa de l'Institut d'Estudis Catalans i si, per tant, es tracta d'un terme normatiu. Arribats a aquest punt, potser caldria diferenciar entre el concepte de *normatiu* i *normalitzat*, i establir que considerem que són *normatius* els termes aprovats explícitament per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i que parlarem de termes *normalitzats* per referir-nos als termes que són fruit d'un consens d'alguna comissió de tècnics o especialistes de la llengua (com ara el TERMCAT o bé la ja desapareguda CALA), però no de la Secció Filològica.

Així, doncs, en primer lloc, s'ha de consultar si el terme apareix en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC, el diccionari normatiu. Aquest diccionari es pot consultar en paper, en CD-ROM, però també es pot consultar en línia. De fet, el nou web de l'Institut permet d'accedir-hi directament a partir de la pàgina inicial, o bé clicant a l'apartat de llengua, i triant a continuació l'opció de Portal de Dades Lingüístiques (PDL). Com veurem més endavant, aquest sistema ofereix a l'usuari un ventall d'opcions molt més ampli que la consulta en paper del diccionari, les quals ens poden ser de molta utilitat en l'avaluació de la terminologia.

També consultarem, si cal, els *Documents de la Secció Filològica, I, II, III i IV*, els *Documents normatius 1962-1996: (Amb les novetats del diccionari)* o les propostes per a un estàndard oral de la llengua catalana de l'IEC, per assegurar-nos que l'acceptació del terme no va en contra de cap acord pres per la Secció Filològica recentment.

Si no documentem aquest terme dins l'àmbit de la norma, entrem en el camp de la normalització, de manera que les formes que documentem en els recursos d'aquesta àrea no tindran l'aval normatiu de la Secció Filològica de l'IEC, però, tot i això, seran el resultat de l'estudi i l'avaluació d'una comissió de tècnics que ha optat per aquella forma i no per cap altra.

Així, després de la consulta al DIEC, és recomanable consultar altres obres generals, en aquest cas, ja no pròpiament normatives, però sí molt importants dins l'àmbit que hem anomenat «normalitzador», com ara el *Gran diccionari de la llengua catalana* i la *Gran enciclopèdia catalana*, consultables també per Internet, o el *Gran Larousse català*.

Segons el problema que se'ns plantegi, també podem utilitzar diccionaris enciclopèdics, diccionaris bilingües o plurilingües, o diccionaris onomasiològics, si el que volem és obtenir un terme partint d'un concepte. També cal recordar que en alguns casos ens poden ser molt útils els diccionaris d'abreviacions.

Si deixem de banda els recursos normalitzadors d'àmbit general i ens centrem en els d'especialitat, hem de començar establint dos grans grups: d'una banda, els diccionaris, vocabularis o lèxics temàtics, i, de l'altra, les bases de dades terminològiques.

Els *diccionaris* o *vocabularis temàtics* són reculls de termes o d'expressions d'una àrea d'especialitat concreta que solen aparèixer ordenats alfabèticament. En funció de la tipologia de l'obra, podem trobar els termes sols, és a dir, només la forma de l'entrada, o acompanyats de la definició corresponent, de l'equivalència en altres llengües, etcètera.

En alguns casos, els termes s'agrupen en diferents capítols o apartats de l'obra, cadascun referit a una especificació de l'àrea general a la qual pertany el diccionari.

La major part d'aquestes obres es poden consultar en paper, algunes en CD-ROM i d'altres també per Internet.

L'IEC, per exemple, ha editat en suport de paper obres terminològiques científiques com ara el *Diccionari de l'utilitat química*, el *Codi Internacional de Nomenclatura Zoològica* i, en col·laboració amb Enciclopèdia Catalana, el *Diccionari de geologia*. També ha publicat diversos compendis de nomenclatura de la IUPAC (Unió Internacional de Química Pura i Aplicada), així com molts altres diccionaris i vocabularis de temàtiques tan variades com ara física, luminotècnia, dansa, eines agrícoles, etc., obres que poden ser de molta ajuda en la correcció de textos d'aquestes àrees i en l'assessorament a usuaris d'aquests àmbits terminològics.

Si fem referència ara als diccionaris o vocabularis d'especialitat que també són consultables en línia, podem començar esmentant dos vocabularis que es troben a la pàgina web del Departament de Justícia i que tracten l'un de terminologia jurídica i administrativa i l'altre, específicament, de dret penal i penitenciari. En el primer, trobem indexades alfabèticament les formes castellanes de les locucions i els termes més utilitzats en aquests àmbits amb les equivalències en català. El segon (fruit de la col·laboració entre aquest Departament i el TERMCAT) conté gairebé tres mil entrades, en aquest cas, indexades en català i classificades segons l'àmbit concret al qual pertanyin (dret penal, dret processal penal, dret penitenciari i dret penal militar), de les quals es dona l'equivalència en castellà. Cal dir que ambdós reculls contenen expressions sinònimes en llengua catalana.

També podríem esmentar diversos vocabularis de llenguatges específics que es poden consultar a les pàgines web de diferents universitats dels Països Catalans. Per exemple, els vocabularis referents a quatre de les branques de la ciència jurídica (dret civil, dret penal, dret mercantil i dret processal) elaborats per la Comissió de Política

Lingüística de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona, que donen l'equivalència en castellà i els sinònims de les entrades que recullen. O els lèxics i vocabularis del Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Politècnica de Catalunya, de temàtiques tan diferents com ara la construcció, la mecànica i l'òptica, algun dels quals no tan sols ofereix l'equivalència en castellà del terme indexat, sinó també en anglès. I també caldria esmentar els vocabularis de llenguatges específics que es poden consultar a la pàgina web de la Universitat Jaume I. Aquests vocabularis de la universitat valenciana recullen la forma catalana de termes administratius, d'economia, de medicina, d'arquitectura, d'agricultura i de física, amb la definició corresponent, i també la correspondència castellà-valencià d'aquestes formes.

Sense moure'ns dels recursos en línia, hem de fer esment de les *bases de dades terminològiques*, i referir-nos-hi com l'altra gran eina de consulta en terminologia. Es tracta de reculls estructurats i automatitzats d'informació sobre unitats d'una àrea especialitzada, que permeten l'accés a un gran nombre de termes, normalment agrupats en camps, i que, en alguns casos, inclouen informació complementària com ara el significat del terme, la categoria gramatical, etc. A més, l'actualització permanent d'algunes d'aquestes bases de dades esdevé un factor molt important que cal tenir en compte en aquesta societat de canvi i evolució constant a la qual ens referíem al principi de la ponència.

Si parlem de bases de dades terminològiques, hem de parlar, en primer lloc, de la TERMIEC. Es tracta d'una base de dades gestionada per l'OCAL que té per objectiu recollir els termes que figuren en forma de glossari o vocabulari en publicacions de l'Institut d'Estudis Catalans editades d'ençà de 1980, i on també es donen d'alta els neologismes terminològics que són detectats durant la correcció de les edicions a cura de l'OCAL. Cal aclarir que de moment, atès que es tracta d'un projecte que fa poc que ha començat, és de consulta estrictament interna. De tota manera, s'ha arribat a un acord amb el TERMCAT perquè, quan aquesta base de dades estigui més avançada, periòdicament s'incorporin els termes que conté al Cercaterm.

I aprofitant aquesta referència al Cercaterm, hem de dir que, juntament amb la Neoloteca, són dues de les eines més utilitzades en l'anàlisi de qüestions terminològiques. Tots dos recursos són gestionats pel TERMCAT, Centre de Terminologia, que té com a finalitat coordinar i potenciar les iniciatives en el camp de la terminologia: planificar la recerca terminològica, normalitzar els termes, difondre la terminologia aprovada, establir criteris metodològics per a l'elaboració de diccionaris i vocabularis, etc. El Cercaterm és un banc de dades que permet fer cerques de termes en diverses llengües i restringir la cerca, si es vol, per àrees temàtiques: arts, botànica, esports,

química... La Neoloteca, per la seva banda, és una base de dades que recull els neologismes aprovats pel Consell Supervisor del TERMCAT, un organisme format per membres del TERMCAT i en el qual també participa l'Institut d'Estudis Catalans, que determina criteris lingüístics i terminològics i treballa en la normalització de la terminologia catalana. La Neoloteca permet també fer cerques en diverses llengües, tot i que amb condicions diferents que el Cercaterm. A més, permet la visualització conjunta de tots els termes normalitzats, o, si restringim per àrea temàtica, només dels que pertanyin a l'àmbit seleccionat.

A més del Cercaterm i la Neoloteca, imprescindibles per a un terminòleg en la mesura que provenen del TERMCAT, un organisme capdavanter en l'estudi i la recerca terminològica, en trobem també d'altres, com ara la base de dades del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, que permet buscar un mateix terme en quatre diccionaris d'aquesta àrea (el *Diccionari de ports i costes*, el *Vocabulari d'hidrologia subterrània*, el *Diccionari visual de la construcció* i el *Diccionari de carreteres*), restringint, si es vol, la cerca per llengua. També cal destacar la base de dades del Departament d'Indústria, Comerç i Turisme, que ofereix la possibilitat de consulta d'un terme a diferents lèxics de la indústria, com ara el d'arts gràfiques i edició, el d'electrònica, el de fotografia i el de productes químics, entre molts d'altres, restringint la cerca per llengua d'origen i destinació. I la base de dades del Departament de Medi Ambient, que permet la consulta de termes en català, castellà i anglès al *Diccionari de sanejament*. I encara dins del domini de *gencat.net*, hauríem de parlar del Justiterm, una base de dades del Departament de Justícia que permet fer cerques del català al castellà i del castellà al català de termes jurídics i administratius. A més de la possibilitat de cerca bàsica, ofereix també la de cerca avançada, mitjançant la qual es poden restringir encara més els resultats a partir de la tria d'àrea temàtica i categoria gramatical.

I com a últim exemple de bases de dades terminològiques, també caldria referir-nos, encara que sigui breument, a les dels serveis terminològics de les universitats catalanes, com ara el Terme SL, del servei lingüístic d'ESADE, especialitzada en els àmbits econòmic, jurídic i informàtic, o la UBTerm, que, tal com el seu nom indica, és la base de dades terminològica de la Universitat de Barcelona, i que conté els termes dels vocabularis i diccionaris publicats per membres d'aquesta universitat i coordinats pel Servei de Llengua Catalana, i que ofereix l'opció de cerca simple o de cerca avançada. També hem de mencionar la UPFTerm, formada per bases de dades que agrupen treballs terminològics que tenen característiques comunes, i on cada registre dona informació sobre l'autoria, el títol i la procedència de cada treball, i la base de dades del Servei de Llengües i Terminologia de la Universitat Jaume I, que permet

la cerca a diversos vocabularis (un per un), que també es poden consultar, com hem vist, no com a base de dades, sinó com a recull terminològic en línia, amb tots els termes que en formen part disposats per ordre alfabètic. I, per acabar, el Cercamots, que es defineix a si mateix com un «motor de cerca terminològic multilingüe que conté els termes dels vocabularis bàsics elaborats pels serveis lingüístics de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat Politècnica de Catalunya».

4.2.2. Consulta als especialistes

A banda de la recerca que puguem fer servint-nos de tots aquests recursos descrits, en l'anàlisi i la valoració d'un terme també és necessària la *consulta als especialistes*.

Els especialistes de cada domini específic es podrien definir, segons el DIEC, com les persones que es dediquen a alguna branca especial de la ciència, de l'art, etc., com ara un metge que es dedica especialment a cert ordre de malalties. Per aquest motiu, els especialistes són, en realitat, els usuaris directes de la terminologia. Per a ells, la terminologia és un instrument de comunicació del tot necessari i, alhora, un element per a conceptualitzar la pròpia disciplina.

Les necessitats comunicatives dels especialistes parteixen del coneixement del concepte i de la necessitat de transmetre'l en la comunicació. Aquesta és la raó per la qual s'interessen, per damunt de tot, pel concepte i per la manera de denominar-lo inequívocament.

Per tot això, cal recordar que els especialistes són una de les fonts més eficaces de resolució de problemes terminològics, sobretot, tal com ja hem dit, quan aquests problemes estan relacionats amb els nous conceptes d'especialitat.

4.2.3. Criteris de creació i manlleu de termes

4.2.3.1. CRITERIS GENERALS

Després d'haver comentat dos dels passos per a afrontar un problema terminològic —la consulta d'obres generals o específiques i la consulta a l'especialista—, hem de fer referència als *criteris de creació i manlleu de termes*.

I hem de començar referint-nos als tres criteris que Pompeu Fabra va establir que s'havien de tenir en compte a l'hora de fixar la grafia definitiva d'un mot: l'eti-

mologia, la fonètica i la tradició. Uns criteris que van ser creats pensant en mots d'àmbit general, però que també podem aplicar als termes, atesa la seva condició d'unitat lèxica.

En l'adaptació d'aquests criteris en un àmbit d'especialitat, comprovem que el criteri decisiu en l'anàlisi de formes terminològiques és l'*etimologia*. Aquesta branca de la filologia que estudia l'origen i l'evolució formal i semàntica dels mots serà el recurs que més ens ajudarà a l'hora de valorar la bona formació i l'adequació d'un terme. Sembla, doncs, que el seguiment de l'evolució del llatí al català, o, en molts casos, de l'evolució del grec al català a través del llatí, ens serà de molta utilitat per a escatir la forma més adequada d'una unitat terminològica concreta.

EXEMPLE

Les consonants gregues κ i χ (kappa i khi) han arribat al català amb la forma *c* i *qu* davant de *e* i de *i*, respectivament. És per això que, en català, els derivats i compostos de la forma grega ΚΥΣΤΙΣ («bufeta») es construiran a partir de la forma *cist*, i, en canvi, els provinents de l'arrel ΧΙΤΩΝ («túnica») tindran el lexema *quit*. D'aquesta manera, sentirem a parlar de *cistitis*, *cistografia* i *cistoscopi*, però de *quitina*, *quitinasa* i *quitonitis*, i sabrem, per si hem de decidir la grafia de termes de la mateixa família, que tots els derivats de la primera forma s'hauran d'escriure amb *c*, i els de la segona, amb *qu*.

EXEMPLE

Els cultismes o pseudoderivats del tipus *junciforme*, *sulciforme*, *colúbrid* i *urticària* conserven la *u* etimològica llatina:

<i>Junciforme</i>	IUNCU	<i>jonc</i>	<i>jonquera</i>
<i>Sulciforme</i>	SULCU	<i>solc</i>	<i>solcar</i>
<i>Colúbrid</i>	COLUBRA	<i>colobra</i>	<i>colobrina</i>
<i>Urticària</i>	URTICA	<i>ortiga</i>	<i>ortigós</i>

De fet, si ens hi fixem, els tecnicismes que en llatí tenien una lletra *u* en posició àtona conserven aquesta *u* en català. Seria el cas de termes com ara *lotus* (en llatí LOTUS), *simus* (en llatí SINŪS) i *cirrus* (en llatí també CIRŪS).

En l'aplicació d'aquest criteri ens pot ser de molta ajuda la consulta de diccionaris etimològics, com ara el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, de Co-

romines, i el *Diccionari català-valencià-balear*, d'Alcover i Moll, aquest últim consultable a partir del web de l'IEC. Si fem la prova i consultem, per exemple, en aquest diccionari en línia dos altres mots, un que comenci amb kappa i l'altre amb khi, seguits de *e* o *i*, veurem com, efectivament, l'adaptació al català d'un terme que en grec era ἐγκέφαλος i que volia dir 'interior del cap', és *encèfal*, amb *c*, mentre que un terme derivat del grec χελώνειον, que significa 'tortuga', en català presentarà la forma *queloni*, amb *qu*. La consulta del diccionari etimològic, per tant, pot ser molt profitosa en casos com aquest, en què la forma final d'un terme es pot deduir sense gaires complicacions a partir del rastreig de l'evolució que ha tingut una seqüència concreta al llarg del procés de formació d'una llengua.

Tal com hem dit, la *fonètica* té també un paper important en la valoració que puguem fer de la terminologia amb què treballem, ja que en alguns casos, tot i que l'etimologia ens portaria a convenir que tal mot ha de tenir una forma concreta, la pronúncia habitual i sistemàtica de la majoria de parlants d'una llengua d'una altra forma (semblant, però no idèntica a la primera) fa que, finalment, l'establiment de la grafia s'hagi produït d'acord amb la segona solució. En aquests casos, doncs, diríem que ha prevalgut el criteri fonètic.

EXEMPLE

Els termes *àlies*, *bòrees*, *càrdies*, *pàncrees* i altres d'anàlegs s'han d'escriure amb *-es*, d'acord amb la norma adoptada el 1984 per la Secció Filològica de l'IEC, segons la qual, «d'acord amb la pronúncia dels parlants que diferencien *a* i *e* àtones» s'ha d'escriure «*-es* en les terminacions dels mots apel·latius plans o esdrúixols l'etimologia dels quals fineix en *-as*».

I per acabar, i tornant als postulats fabrians, caldria parlar del criteri de la *tradició*, que potser seria el que sortiria més malparat de l'aplicació dels tres criteris generals esmentats en l'àmbit terminològic, atesa la manca de documentació dels termes d'especialitat en la nostra llengua, precisament pel fet inevitable que, en molts casos, es tracta de neologismes.

De totes maneres, de vegades, i en els casos en què efectivament hi ha una tradició escrita d'algun terme concret, ens pot servir d'ajuda a l'hora de fixar-ne la grafia. Seria el cas, per exemple, de termes que seguint el criteri etimològic haurien donat lloc a una forma concreta, però en què la documentació trobada en diverses fonts ens mostra que la forma avalada per l'ús tradicional dels usuaris de la llengua és una altra, i es manté, per tant, la forma no etimològica.

EXEMPLE

Reprement el cas comentat quan parlàvem del criteri etimològic, caldria afegir-hi que, tot i que la κ inicial del terme grec $\kappa\epsilon\sigma\tau\iota\zeta$ s'ha convertit en la consonant catalana *c* de *cist* (i derivats), existeix el cas de *quist*, amb etimologia idèntica, que el mateix Fabra considerà que calia mantenir amb aquesta forma, i no pas amb la forma que etimològicament li hauria correspost, és a dir, *cist*, perquè el terme amb *qu* ja tenia una gran tradició d'ús.

EXEMPLE

El terme *genocidi*, com a forma prefixada que s'anteposa a una forma sufixada llatina que comença en consonant, hauria d'haver adoptat la vocal de transició *i*. Això és el que succeeix habitualment en català: *ignífug*, *homicida*, *caducifoli*, etc., tret de comptades ocasions. Sembla, per tant, que segons el criteri etimològic, la forma d'arribada hauria d'haver estat *genicidi* i no pas *genocidi*. L'ús, però, ha consolidat la forma amb *o*, que és la que trobem documentada a tot arreu.

4.2.3.2. CRITERIS ESPECIALITZATS

Un cop tenim presents els criteris generals que va establir Pompeu Fabra per a fixar la grafia d'un mot (l'etimologia, la fonètica i la tradició), cal que coneguem alguns dels criteris que s'apliquen específicament en el procés de creació i manlleu de termes.

Així, doncs, el que us proposem de fer ara mateix és recordar unes consideracions generals que creiem que s'han de tenir en compte a l'hora de plantejar-nos problemes terminològics i, a partir de la informació que hàgim pogut recollir i dels criteris terminològics que es puguin aplicar, decidir quin tipus de resposta podem donar a la qüestió plantejada.

En primer lloc, cal que estudiem la *necessitat del terme*, ja que ens podem trobar en casos en què alguna proposta neològica no sigui adequada senzillament perquè ja hi ha altres termes que expressen el significat del terme proposat, o perquè la proposta neològica designa un concepte diferent i, per tant, no és adequada.

EXEMPLE

La forma *atalatge* seria desestimada com a terme per a fer referència al «conjunt de peces de cuir que porta, a l'interior, el casc antiavalots i que s'adapta al

cap, utilitzat per a ajustar el casc i per a amortir els cops que pugui rebre», perquè en català ja existeix el terme *capçana*, el qual, tot i que en el DIEC tingui un significat més genèric, en la Neoloteca apareix precisament amb aquesta accepció pròpia de l'àrea de protecció civil, i que, de fet, no és res més que una especificació d'una de les accepcions del diccionari normatiu de l'IEC.

En aquest punt, a més, caldria tenir molt en compte el context, que en alguns casos pot ser determinant a l'hora d'acceptar o rebutjar l'ús d'un terme en una seqüència concreta.

EXEMPLE

El terme *paridora* es podria utilitzar per a fer referència al compartiment d'un corral o d'un estable on es reclouen les femelles que han de parir. I també podríem parlar d'una dona paridora, fecunda. Ara bé, en un context com el següent, «durant la paridora s'aconsella que hi hagi un veterinari a disposició del pagès o de l'explotació ramadera», en què el terme *paridora* no fa referència a cap dels sentits descrits, sinó al període de l'any durant el qual pareixen la majoria de femelles d'un ramat, *paridora* no s'hauria d'acceptar. En aquest cas, s'hauria de recórrer a una solució com ara «època de parts».

Si considerem que el terme proposat sí que és necessari, cal comprovar que estigui ben format. Tal com hem dit, l'etimologia i els criteris de formació de termes són les raons que ens donaran la base per a decidir la validesa de la forma que s'estudia.

EXEMPLE

Formes com ara *deconstrucció* o *decodificar* serien inacceptables, si observem que, en català, el prefix per a formar un mot contrari és *des-*, i que *de-* no és un al·lò-morf possible d'aquest prefix. Ens ho demostren casos com ara *desfer*, *desmuntar*, *desinhibir*, construïts amb el prefix *des-* i no pas el prefix *de-*.

EXEMPLE

L'aprovació de la forma *fibrocromatologia* en detriment de *fibrocromologia* seria justificable pel fet que la primera d'aquestes formes manté intacta l'arrel, mentre que la segona no. Tal com estableixen les regles de formació amb elements cultes que trobem descrites en diverses obres sobre terminologia, cal donar preferència a la for-

ma plena de l'arrel a l'hora de formar nous termes. Per aquest motiu, ens decantàrem cap a la forma *fibrocromatologia*.

Esmentarem tan sols un parell de criteris sobre la *bona formació* de neologismes. Per una banda, la preferència per adoptar la forma llatina en els mots i formants d'origen grec. Per l'altra, la recomanació de prioritzar les formacions homogèniament cultes (formant grec + formant grec; formant llatí + formant llatí; formant grec + formant llatí, o viceversa) sobre les híbrides (formant culte grec o llatí + formant del lèxic comú o d'una altra llengua, o viceversa).

EXEMPLE

En català tindríem la forma prefixada *clist[o]*- i no *cleist[o]*- en els termes que s'han originat amb aquesta forma, com ara *clistogàmia*, *clistògam*, *clistocarp*, *clistocàrpic*.

EXEMPLE

La proposta del terme *viatgeteca* per a fer referència al centre de documentació que conté una col·lecció de llibres, guies, mapes i material audiovisual sobre viatges s'hauria de desestimar perquè és lingüísticament poc adequada, atès que la forma sufixada *-teca* normalment s'adjunta a altres formants cultes, preferentment grecs (*biblioteca*, *hemeroteca*, *ludoteca*, etc.), i no a mots catalans; i perquè és semànticament poc adequada, tenint en compte que no es tracta d'una 'col·lecció o dipòsit de viatges', sinó d'un centre de documentació que conté informació diversa relacionada amb els viatges.

Un tercer punt que cal tenir en compte són els derivats. És evident que cal mantenir una *coherència derivativa*, i ens podem trobar casos en què la sèrie derivativa d'una proposta terminològica sigui difícilment adaptable. Aquest criteri s'hauria de valorar, sobretot, en l'adaptació dels manlleus.

EXEMPLE

L'adaptació al català d'un cas com el de *disquet*, en què la forma originària en anglès americà era *diskette*, ha facilitat enormement la grafia de la sèrie derivativa, que ha seguit el patró de la forma adaptada, és a dir, només amb una *t*.

EXEMPLE

L'adaptació al català del terme *flaix*, provinent de l'homòfon anglès *flash*, però acabat amb *-ix*, ha inhibit els problemes que s'haurien generat si no s'hagués do-

nat aquesta adequació de la grafia al sistema del català, i que trobem, per exemple, en casos de mots acabats amb grafies impròpies de la nostra llengua, com ara *whisky* o *playboy*, tots dos acabats amb *y*.

També cal no oblidar que s'han de comparar les *solucions adoptades per altres llengües*. Un criteri per a rebutjar una proposta neològica pot ser la manca de paral·lelisme en llengües de gran difusió.

Cal recordar que, sobretot en l'àmbit de la terminologia científica i tècnica, sol prevaler el criteri favorable a l'adopció de formes que siguin identificables internacionalment.

EXEMPLE

El terme *píxel* és en realitat un acrònim que prové de l'anglès i que està format per *pix*, és a dir, 'imatge', més *el*, d' 'element'; és a dir, 'element d'imatge'. La forma catalana d'aquest terme, en comptes d'escriure's amb *-cs-*, manté la grafia de la *x* per qüestions d'analogia amb les altres llengües de més difusió científica i tècnica i per qüestions de reconeixement internacional, però, en canvi, hi afegeix l'accent.

EXEMPLE

El terme anglès *spike*, que pertany a l'àmbit de la microbiologia, té com a equivalent català la forma *espícula*, que, a part de ser adequada lingüísticament i semànticament, atès que en les obres lexicogràfiques catalanes designa un concepte semblant ('estructura orgànica petita i prima en forma d'agulla') i que és d'ús general entre els especialistes de l'àrea, es documenta paral·lelament en altres llengües (tant en castellà com en francès). A més, altres formes alternatives que s'havien proposat (*espina*, de l'àmbit de la zoologia, i *esperó* i *punxa*, del de la botànica) ja designen altres conceptes en àrees afins, i podrien comportar confusions en els textos d'especialitat.

Tanmateix, també cal anar amb compte, perquè de vegades l'adaptació que es fa d'un terme en català difereix de la solució adoptada en altres llengües, com passaria en el cas ja comentat de termes com ara *desconstrucció*, que en castellà ha donat el terme *deconstrucción*, i en francès, *déconstruction*; o bé el cas de *descodificar*, que en castellà també ha originat el terme *descodificar*, mentre que en francès i en anglès tenen *décoder* i *to decode*, respectivament. S'ha de vigilar, doncs, que l'aplicació d'aquest cri-

teri de component internacionalitzador no atempti contra la genuïtat de la llengua.

Un altre grup que també exigeix que es conservin similituds amb la grafia de la llengua d'origen són els manlleus de base toponímica o antropònica.

EXEMPLES

El nom del mineral *goethita* s'ha d'escriure amb *th* perquè prové de l'antropònim Goethe, el mateix cas d'un altre mineral, la *smithsonita*, que també manté la grafia de l'antropònim Smithson.

Ara bé, tot i que hi ha l'acord internacional de no modificar la grafia original dels antropònims i topònims, en algun cas, si la tradició ho fa aconsellable, s'han mantingut, per exemple, els noms procedents de topònims amb la grafia adaptada al català.

EXEMPLE

En el camp de la geologia, concretament de la mineralogia, trobem el cas de la *filadelfita*, que prové del topònim Filadèlfia, topònim que per tradició ha estat adaptat al català i ha perdut la grafia *ph* inicial i intermèdia. Així, mentre que la forma més internacional és *philadelphita*, amb *ph*, en català s'ha optat per escriure aquest terme amb dues *f*: *filadelfita*.

Pel que fa a l'adaptació de termes amb signes diacrítics, tan sols se suprimeixen aquests signes quan entren en conflicte amb les convencions ortogràfiques del català, la qual cosa podria induir a pronúncies errònies.

EXEMPLES

A partir de l'antropònim francès Gèdres hem fet el terme català *gedrita* i no *gèdrita*, perquè aquesta segona forma podria comportar confusions a l'hora de pronunciar-lo. En canvi, en el cas de l'antropònim Haüy, s'ha mantingut el signe diacrític, la dièresi, perquè no interfereix amb les convencions gràfiques del català, i així tenim *haiÿna*.

I, encara, per acabar aquest grup de manlleus de base toponímica o antropònica, cal recordar que, contràriament a la pràctica habitual en anglès, en català s'ha establert que s'eliminen els apòstrofs dels termes que provenen de noms propis que sí que en duen.

EXEMPLES

De l'antropònim alemany O'Daniel, faríem *odanielita*, i de l'antropònim també alemany D'Ans, faríem *dansita*, ambdós termes sense apòstrof.

Finalment, cal comprovar l'*adequació* de les formes proposades a l'àrea temàtica a la qual pertanyen o al registre en què han de funcionar, i assegurar-nos que designen amb precisió el concepte que s'està tractant.

EXEMPLE

En el camp del dret, el terme *imputat -ada* s'utilitza des que s'observen indicis que el delictes pot ser atribuït a algú fins que no se'n fa l'acusació formal, moment en què l'*imputat* passa a ser *acusat*. Per aquest motiu, cal anar amb molt de compte de fer servir el terme que correspon al concepte que es vol expressar: *denunciat*, *acusat*, *processat* i *inculpat* designen conceptes diferents.

Amb totes aquestes explicacions i amb els exemples que hem esmentat per intentar d'il·lustrar-les, volem fer palès que cal conèixer els criteris de formació i d'adaptació dels termes que regeixen cada àmbit terminològic i que, per sobre de tot, la terminologia proposada ha de mantenir una línia de sistematicitat i de coherència amb la resta, a fi de no perdre de vista l'objectiu de la terminologia, que és transmetre coneixement i fer possible la comunicació.

4.3. La decisió

Així, després de tot aquest procés, el que cal és decidir si amb tota la informació que hem recollit sobre l'aspecte del problema terminològic que ens interessava, és a dir, si amb els resultats que hem obtingut de totes les fases de recerca esmentades —la informació que hàgim aconseguit dels diccionaris generals i especialitzats i de les bases de dades terminològiques, l'opinió dels especialistes i la revisió dels criteris de formació i manlleu de termes en català— podem prendre una decisió, la qual, en alguns casos, és provisional.

Per exemple, en cas que tinguéssim una consulta en què se'ns pregunta com se n'ha de dir de la seqüència de caràcters, continguda en un fitxer, que desa informació sobre els hàbits, les preferències i els comportaments dels internautes que visiten una pàgina web, és a dir, del que en anglès se'n diu *cookie*, no hi hauria cap dubte a

l'hora d'elaborar la resposta: caldria dir al consultant que se n'ha de dir *galeta*, que és la forma que sortirà en la segona edició del DIEC i també la que ha aprovat el Consell Supervisor del TERMCAT.

Ara bé, també es pot donar el cas que, disposant de tota la informació recollida de les fonts consultades, no ens vegem prou segurs per a prendre cap decisió, perquè la qüestió és massa complexa i demana un estudi terminològic aprofundit, que ha de ser dut a terme per terminòlegs. En aquests casos, el procediment que adoptarem per garantir una solució fonamentada és passar la consulta —amb tota la informació que s'hagi pogut recopilar— als centres especialitzats de terminologia. Així, doncs, passem de ser els consultats a ser els consultants i encarreguem l'estudi terminològic del problema a terminòlegs. La resposta que ens n'arribi, juntament amb la resta d'informació que hàgim reunit sobre la qüestió, es tindrà en compte a l'hora de respondre a la consulta.

5. Recursos: el Portal de Dades Lingüístiques (PDL)

I com a apunt final, voldríem parlar amb una mica més de deteniment del Portal de Dades Lingüístiques, un recurs lingüístic que ens ofereix l'IEC per a poder consultar en línia, d'una banda, el diccionari normatiu, i, de l'altra, el Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana, dues fonts que considerem que val la pena d'analitzar amb més profunditat, sobretot la primera, per veure en quin sentit ens poden ser útils en el tractament de qüestions terminològiques, tot i tractar-se de recursos d'àmbit general.

Efectivament, si entrem en el PDL, mitjançant l'opció «Llengua», veiem que ens ofereix la possibilitat d'accedir al DIEC i al Corpus. Hem d'afegir, però, que arran del canvi en el disseny del web de l'Institut d'Estudis Catalans, ara també podem accedir al diccionari normatiu des de la pàgina inicial.

5.1. El Diccionari de la llengua catalana (DIEC)

El DIEC, tal com es diu en el pròleg, és un *diccionari general*, atès que recull les unitats lèxiques tenint en compte la variació lingüística. Per això conté paraules pròpies del lèxic comú (no marcades) al costat de paraules clarament marcades per la localització geogràfica (variants dialectals), per l'ús que se'n fa en un grup social diferenciat (variants socials) o per la pertinença a una determinada àrea del saber (paraules de lèxics especialitzats).

És un *diccionari monolingüe* perquè tant les entrades que recull com les definicions i els exemples estan escrits en la mateixa llengua, el català.

I és un *diccionari normatiu* perquè els mots, les locucions i els sintagmes que conté han estat estudiats i, finalment, aprovats per la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans.

Si volem parlar ara dels avantatges que ens pot aportar la consulta del DIEC en línia, és a dir, a partir del PDL, haurem de fer una incursió en el funcionament del Portal, i dir, per començar, que s'hi pot accedir com a *usuari visitant* o com a *usuari enregirat*.

L'entrada com a usuari visitant és l'opció per defecte i no requereix cap acció especial per part del consultant. Cal tenir en compte, però, que l'usuari enregirat té més possibilitats de consulta que el visitant.

El DIEC permet dos tipus de consultes: la consulta d'*articles* i la consulta mitjançant *filtres*.

Per a buscar un mot en el diccionari mitjançant la consulta per articles s'ha de seleccionar una condició de cerca («Coincident» o bé «Començada per») i escriure a la casella «Entrada a cercar» la unitat que es vulgui consultar.

Així s'obté la llista d'entrades que compleixen la condició de cerca determinada, la qual, en el cas de l'usuari visitant no contindrà mai més de cinquanta resultats, i en el de l'usuari enregirat, a tot estirar, en tindrà cent.

L'opció de filtres, com la mateixa paraula indica, ofereix la possibilitat de fer un filtratge en la cerca, que ens permet fer una consulta més complexa sobre les dades del diccionari i obtenir, per tant, uns resultats més específics.

Tal com veiem, mitjançant el filtratge, les opcions de «Condició de cerca» són més específiques, de manera que ja no tan sols tenim la possibilitat de buscar els articles del DIEC coincidents amb la forma que introduïm, o que hi comencin, sinó que ara podrem buscar els termes del diccionari normatiu començats per una seqüència concreta, que tinguin aquesta seqüència en qualsevol posició o que hi acabin.

A més, i en comparació amb la consulta d'article directa (sense filtres), veiem que l'opció de filtratge ens ofereix l'accés a tres paràmetres (categoria gramatical, llengua d'origen i àrea temàtica) que ens permetran aconseguir una cerca més restringida.

Amb referència al funcionament del PDL, només ens quedaria comentar la idea damunt dita que l'usuari enregirat té més possibilitats de consulta que l'usuari visitant. Efectivament, si ens enregistrem al Portal (emplantant una fitxa que es troba en l'apartat «Informació», en la pàgina inicial del PDL) i fem ús del nostre codi d'accés

per a fer la consulta, comprovem que la cerca mitjançant filtres ens ofereix encara més possibilitats.

D'aquesta manera, com a usuari enregistrat, podem seleccionar fins a tres variables de cadascun dels paràmetres de restricció (categoria gramatical, llengua d'origen i àrea temàtica). A més, també se'ns permet fer la cerca d'un element concret dins l'enunciat d'una subentrada i també dins la definició d'una entrada. Vegem-ne un exemple.

Si, en un text o en una consulta, ens hem de plantejar un terme com ara *mensuliforme*, podem començar buscant-lo en el *Diccionari de la llengua catalana* mitjançant l'opció de cerca bàsica per articles amb la condició de «Coincident».

El resultat que obtindrem serà que aquesta forma no apareix en el diccionari normatiu.

Si som usuaris enregistrats, també podrem mirar si aquest terme apareix en alguna definició d'algun article del diccionari —la resposta és que no—, o si forma part d'alguna subentrada —la qual cosa veiem que tampoc no es compleix.

Tanmateix, si anem més enllà i busquem la forma *mensul* amb la condició de cerca «Començada per», trobarem que el DIEC no recull *mensuliforme*, però sí que recull *mènsula* (que vol dir 'cartel·la', és a dir, 'peça que, fixada a una paret, serveix de suport a una estàtua o un cos volat'). Sembla força probable, per tant, que la paraula *mensuliforme* sigui un compost de *mènsula* més el sufix *-forme*.

Si fem un pas més en aquest sentit i consultem quins tipus d'articles conté el diccionari normatiu acabats en *-forme*, obtenim el nombre màxim de resultats possibles, o sia cent: noranta-nou són adjectius el primer formant dels quals és una arrel culta acabada en *-i*, i el que resta és el substantiu *uniforme*. Sembla, per tant, que el DIEC recull moltes construccions paral·leles al terme *mensuliforme*. La recerca en el PDL, en aquests cas, ens hauria donat una informació molt valuosa a favor de l'ús d'aquest neologisme.

La consulta del DIEC, doncs, i més encara a partir del PDL, ens pot ser de molta utilitat, sobretot a l'hora d'aplicar criteris com ara els que afecten la formació dels termes, ja que tot i que de vegades no reculli el cas concret que estem buscant —no es pot perdre de vista que es tracta d'un diccionari general—, sí que ens permetrà, en alguns casos, actuar per analogia amb altres formes recollides en aquesta obra.

5.2. El Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana

A part del diccionari normatiu, ja hem dit que el PDL ens permet també la consulta al Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana (CTILC), que és la font prin-

principal del diccionari descriptiu de la llengua catalana que està elaborant l'Institut, i que conté textos escrits en català des dels volts del 1833 (data simbòlicament representativa de la represa de l'ús literari de la llengua catalana en l'època moderna) fins al 1988 (data de tancament de l'últim grup cronològic en el moment en què se'n féu la selecció).

Aquest corpus conté obres de caràcter literari (narrativa, teatre, poesia, assaig), i també de caràcter no literari (tractats i manuals sobre les més variades disciplines, articles en publicacions especialitzades i de divulgació, textos legals, premsa diària i publicacions periòdiques diverses, fullets, prospectes, etc.).

Per tot això, a l'hora d'utilitzar-lo com a eina de correcció i assessorament, haurem de tenir sempre present que es tracta d'una obra descriptiva, no pas normativa, i valorar els resultats que en puguem obtenir considerant que la cerca s'ha fet, com el mateix nom del recurs indica, sobre un corpus textual.

Comentem a continuació, encara que sigui breument, el funcionament del CTILC.

El Corpus es pot consultar per *mots, autors i obres*.

Amb les consultes per mots, es pot obtenir informació sobre la freqüència i la distribució de la forma que estiguem cercant, és a dir, sobre quantes vegades surt i en quines ocurrencies, ja es tracti d'un lema, d'una forma gràfica o d'un nom propi.

Les consultes per autors i obres permeten conèixer la constitució del Corpus i ofereixen també informació quantitativa de les obres que el formen.

Així, per exemple, si busquem el terme *mensuliforme* en el Corpus (la cerca per mots), veiem que obtenim un resultat.

Si mirem les característiques d'aquest resultat podem comprovar quina és la distribució de freqüències d'aquest terme, tant en textos literaris com en textos no literaris. Com podem observar, el terme *mensuliforme* només apareix en textos no literaris, concretament en l'àmbit de belles arts, oci, esports i jocs.

Pel que fa a la freqüència de la forma, veiem que el terme que trobem és en plural, que la freqüència absoluta és dos i que s'ha localitzat en el subcorpus no literari.

En l'apartat que ens ofereix informació de les remissions del mot consultat, comprovem que no n'hi ha cap.

L'altra opció a la qual podem accedir des d'aquesta pantalla de resultats és el *Diccionari de la llengua catalana*, en el qual, tal com hem comentat fa un moment, no apareix l'entrada *mensuliforme*.

En canvi, en la consulta de contextos d'aquest terme trobem que els dos contextos en què s'ha documentat pertanyen a la mateixa obra: *L'escultura romànica a Catalu-*

nya I, de Josep Puig i Cadafalch, en què el terme *mensuliforme* acompanya totes dues vegades, en plural, el mot *capitells*.

Tal com podem veure, la consulta per mots ofereix, a més, l'opció de filtratge, que permet definir subcorpus. Així, es pot anar restringint la consulta sobre un determinat període (des del 1833 fins al 1988), un determinat autor o una determinada obra.

Finalment, només cal dir que els filtres també ens permeten d'establir els criteris de presentació dels resultats. En el nostre cas, atès que el terme *mensuliforme* només el trobem documentat dues vegades, no cal fer aquesta tria, però, en altres casos, pot ser molt útil tenir l'oportunitat de demanar que els resultats s'ordenin alfabèticament per autor i obra, cronològicament, per subcorpus (literari o no literari), alfabèticament de les formes concurrents o bé agrupats per formes. I la darrera remarca que caldria fer és que també es pot indicar la posició de la forma concurrent a partir de la qual es volen ordenar els resultats.

6. Conclusió

Amb aquesta breu i ràpida incursió en el Portal de Dades Lingüístiques, hem arribat al final d'aquesta ponència. Una ponència que pretenia, per damunt de tot, descriure una realitat: la relació que molt sovint s'estableix entre l'àmbit de la correcció i l'assessorament i altres disciplines, i que, tot i que no l'hàgim buscada, no la podem negligir, sinó al contrari. Una ponència que tenia com a objectiu analitzar quin és el nostre paper en aquesta relació i donar, a grans trets, unes línies d'actuació, unes pautes de treball, un procediment i unes eines que els usuaris de la terminologia puguin prendre de referència, o, com a mínim, en consideració, per a afrontar qualsevol problema terminològic i arribar a una solució plausible.